

Den nya elmarknaden

Den nya reglerna för elmarknaden trädde ikraft den 1 januari 1996. Erfarenheterna efter endast fyra månaders tillämpning är naturligtvis begränsade. Reformen har emellertid redan i sitt inledningsskede inneburit kraftigt förändrade förutsättningar och möjligheter för såväl leverantörer som för många elkunder. Förändringsprocessen och utfallet av det nya regelverket följs nu med stort intresse i bl a press, radio och TV. Den intensiva bevakningen av den nya elmarknaden har väckt ett flertal problem och frågor, vilka i sin tur medfört krav på fördjupad granskning och mer information. Denna PM syftar till att peka på några av de frågor som hittills aktualiserats.

De nya marknadsförutsättningarna

Ett centralt grepp i elmarknadsreformen är att förvaltning och drift av ledningsnäten skall avgränsas ekonomiskt från all annan verksamhet. Nätverksamhet får dessutom inte bedrivas av juridisk person som producerar eller handlar med el, verksamheter som enligt reformens syfte skall bedrivas i fungerande konkurrens.

Kunderna har sålunda fått möjlighet att välja elleverantör och upphandla sin elström i konkurrens. Som ett komplement har regler om leveranskoncession införts. Elkunden kan i detta alternativ välja att på samma sätt som tidigare köpa prisreglerad elström från sin lokala leverantör, vilken här uppträder i rollen som leveranskoncessionär.

För leveranser som inte avtalats med stöd av leveranskoncession krävs enligt nuvarande regler mätutrustning som registrerar elströmmen timme för timme. Anskaffningskostnaden för den här typen av mätutrustning är relativt hög, vilket i praktiken sätter en ekonomisk gräns för vilka kunder som kan utnyttja konkurrensmarknadens valmöjligheter. Mätarfrågan är föremål för fortsatt utredning och behandling. Mycket tyder på att t ex hushållskunderna kan komma att undantas från kravet på timvis mätning, men i dagsläget är det stora flertalet fortfarande hänvisade till den lokala leverantören och de villkor som följer av leveranskoncessionen.

Den nya prisbildningen

Trots de nämnda konkurrensbegränsningarna och kundernas relativt begränsade rörlighet på elmarknaden som helhet har reformen lett till att debatten och intresset kring tariffer, elpriser och de principiella grunderna för prisbildningen tagit fart. Förklaringen till detta torde främst ligga i att elräk-

ningen från och med årsskiftet skall vara uppdelad och redovisa beloppen från två skilda företag; nätföretaget respektive elhandlaren.

Nättarifferna liksom elpriserna inom ramen för leveranskoncession är reglerade och kan prövas av tillsynsmyndigheten. Ytterst bestäms priset på elström av utbud och efterfrågan under konkurrens och skall således motsvara marknadens sk jämviktspris.

Mot denna bakgrund följs nu med stort intresse huruvida syftet med reformen kommer att förverkligas; ett starkt kundinflytande på prisbildningen och därmed starkare incitament för en effektiv resursanvändning hos såväl leverantörer som kunder.

De nya priserna

Den bild av reformens konsekvenser som hittills förmedlats har i huvudsak varit av rent beskrivande art. I dagsläget saknas mycket av den information och många av de uppgifter som skulle kunna ge underlag för en redovisning av olika orsakssamband i en mer förklarande analys.

I stort sett har man hittills endast kunnat konstatera att det finns avsevärda kostnadsskillnader mellan samma kategorier av kunder, beroende på vilket nätföretag och vilken elhandlare som svarat för leveransen.

Detta framgår bl a av den av tillsynsmyndigheten, Nätmyndigheten vid NUTEK, nyligen publicerade rapporten *"Tre månader av reformerad elmarknad. Priser och prisutveckling. April 1996"* där man fokuserat sin studie till olika typer av hushållskunder. Som tidigare nämnts är det stora flertalet anslutna till leveranskoncession, vilket betyder att deras totala elkostnad, dvs kostnaden för nättjänst plus elström, baseras på reglerade priser.

Följande typkunder har jämförts:

Lägenhet	16A	årsförbrukning 2 000 kWh
Villa utan elvärme	16A	årsförbrukning 5 000 kWh
Villa med elvärme	20A	årsförbrukning 25 000 kWh

Vidare har prishöjningar utöver den allmänna prisutvecklingen och energiskattehöjningar uppmärksamats på många håll. Därutöver har olika typer av omfördelning av kostnaderna inom ett koncessionsområde lett till att vissa kundgrupper fått lägre kostnader samtidigt som andra grupper drabbats av högre kostnader.

Nätmyndigheten har under våren också offentliggjort sammanställningar över aktuella tillsynsärenden. Listan bör kunna tjäna som en extra vägledning och signal till elföretagen om hur tillsynsmyndigheten ser på tillämpningen av det nya regelverk som lagts fast i lagar, förordningar och föreskrifter. I detta sammanhang bör den sk *kontinuitetsprincipen* särskilt nämnas, vid vilken Nätmyndigheten nu under reformens inledningsskede fäster stor vikt. Den innebär att de avgifter och tariffnivåer som gällde för reformens ikraftträdande inte bör höjas.

I mitten av mars hade runt 200 ärenden kommit in, vilka strukturerades under följande sk ärendemeningar:

- Prishöjningar för typkunder
- Skäligheten i tillämpade nättariffer, risk för korssubventionering
- Risk för diskriminerande nättariffer
- Debitering av kund för timregistrerande mätutrustning
- Skäligheten i nättarifferna
- Undantag för särredovisning
- Risk för sammanblandning av verksamheterna

Enligt färskta uppgifter har nu antalet ärenden ökat till ca 800.

Förklaringsfaktorer

En grundläggande fråga är varför prövningsärenden hos tillsynsmyndigheten överhuvud taget förekommer. Är regelverket ofullständigt eller svårtolkat? Brister informationen; informationen mellan myndighet och företag, mellan företag och kunder etc? Information är nödvändig i alla led.

Den kvalitativa förklaringen bakom en viss omfördelning av kostnaderna inom ett koncessionsområde kan t ex vara att uppdelningen mellan fasta respektive rörliga kostnader, dvs i huvudsak nätavgift respektive elpris, har gjorts annorlunda efter reformens ikraftträdande. På en del håll har sk spärvänliga taxor tillämpats, där taxans rörliga del har överstigit företagets faktiska kostnader för rörliga resursinsatser i avsikt att inkludera någon form av extern effekt. En övergång till kostnadstrogn taxor i mer bokföringsmässig mening leder i detta fall till att lågförbrukaren får sin totala kostnad höjdp ga den ökade fasta avgiften.

I vissa fall har företagssammanslagningar vid tiden för reformens ikraftträdande inneburit kostnadsförändringar i någondera riktning för den enskilde elkunden som ett resultat av den nya kostnadsutjämnningen mellan kunderna i glesbygd och kunderna i tätort.

Kostnadsnivåer och tariffstrukturer kan alltså ha sin naturliga förklaring utifrån en mängd faktorer såsom elföretagets allmänna historiska bakgrund, verksamhetens tekniska förutsättningar och kundstruktur eller företagets ekonomiska utgångsläge betingat av bl a tidigare policy för tariffsättning. Många förklaringsfaktorer kommer så småningom att bli kända, bl a som en följd av kravet på särredovisning av nätverksamhet, som en följd av särskild utredning och granskning i samband med prövningsärenden eller som en följd av Nätmyndighetens egen aktiva tillsyn.

I grunden är det givetvis företagen själva som vet orsaken till sina kostnader, tariffer och elpriser. Höga vinster och hög avkastning i konkurrensutsatt verksamhet används ofta som det främsta måttet på företagets effektivitet och framgång. Monopolföretagets situation är den rakt motsatta. Höga vins-

ter i ett naturligt monopol väcker snarast negativa reaktioner. Även om avkastningen hålls på en skälig nivå, om alla kunder behandlas rättvist, om kvalitén på företagets tjänster är hög, om kundernas krav på service tillgodoses etc återstår ändå alltid frågan huruvida resursanvändningen och verksamheten i övrigt är effektiv.

Mot den bakgrunden inrymmer den nya elmarknadens regelverk också bestämmelser som gör s k måttstocks konkurrens möjlig. Som ett led i bedömningen av företagets effektivitet och prisernas skälighet jämförs nyckeltal och andra indikatorer. Nätföretagens första årsredovisningar skall föreligga den 1 juli 1996 och de skall bl a innehålla information som bör kunna ge en del såväl kvalitativa som kvantitativa förklaringar till de prisdifferenser, prisförändringar, tariffkonstruktioner etc som i beskrivande former nu har redovisats och debatterats under de första månaderna efter elmarknadsreformens ikraftträdande.